

MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA

16. SREČANJE

VRAŽE IN »CAHNI« MED POHORCI

Leto 1999

**OSNOVNA ŠOLA
LOVRENC NA POHORJU**

- 1 -

MLADI ZA NAPREDEK MARIBORA

16. SREČANJE

VRAŽE IN »CAHNI« MED POHORCI

KULTURNA DEDIŠČINA

MENTORICA:

Sonja WOLFGRUBER

AVTORJI:

Rožle KRAJNC	5. razred
Lucija ŠPRAH	5. razred
Mateja FIJAVŽ	5. razred

Leto 1999

**OSNOVNA ŠOLA
LOVRENC NA POHORJU**

K A Z A L O

NASLOVNICA KAZALO

stran 1
stran 2

I. POVZETEK NALOGE II. NAMEN IN CILJI III. NAČINI ZA DOSEGANJE CILJEV IV. VSEBINA

stran 3
stran 4
stran 5
stran 6

1. UVOD
2. VRAŽE
 - a) Sreča
 - b) Poroka
 - c) Nosečnost
 - d) Bogastvo
 - e) Pust
 - f) Vreme
 - g) Nesreča
 - h) Smrt
 - i) Sovraštvo
 - j) Drugo

stran 6
stran 6
stran 7, 8
stran 9
stran 10
stran 10
stran 11
stran 11
stran 12, 13
stran 14
stran 14
stran 15, 16

3. »CAHNI«
 - a) Sreča
 - b) Nesreča
 - c) Lov
 - d) »Divja jaga«
 - e) Smrt
 - f) Drugo

stran 17
stran 17
stran 17
stran 18, 19
stran 20, 21
stran 21, 22, 23, 24, 25, 26
stran 26, 27

V. DISKUSIJA VI. LITERATURA VII. ZAHVALA

stran 28
stran 29
stran 29

PRILOGA: Anketni vprašalnik

Med tekstom so razložene narečne besede.

Risbe in rokopisi so oštevilčeni.

I. POVZETEK NALOGE

Z raziskovalno nalogo smo želeli zbrati čimveč vraž - torej različnega verovanja v nadnaravne sile ali bitja, za katere si ljudje včasih niso znali razložiti vzroka pojava ali dogajanja. Te so se širile med ljudmi v ustnem izročilu in jih danes pozna v glavnem še starejša generacija. Prav zato smo se odločili, da jih bomo zbrali in zapisali, da se bodo ohranile tudi za naše poznejše rodove.

Raziskovanja smo se lotili na našem področju Pohorja, kjer smo doma. Čeprav na slovenskem področju obstaja kar nekaj literature o ljudskih vražah, verovanjih in običajih smo mi skušali izbrati takšne, ki jih nismo zasledili in so tipične za naš kraj in okolje v katerem živimo.

Ob druženju s starejšimi občani v našem kraju smo izvedeli tudi za mnoge »cahne« - različne dogodke, katere so doživeli oni sami ali njihovi znanci, jih ne znajo pojasniti in vanje verjamejo. Mnoge predstave in dogajanja, za katere smo izvedeli se nam zdijo neresnična ali nerazumljiva, večkrat celo smešna, saj si večinoma tega kar se dogaja okrog nas, znamo, saj zdi se nam tako, pojasniti z znanjem ali razumom. Mnogo je povezano z zgodovino in takratnim načinom življenja ter mišljenja. Kar nekaj teh vraž, tudi v spremenjeni obliki, se je preko generacij ohranilo še do danes. Današnja mladina jih pozna že zelo malo, zato smo z našo raziskovalno nalogo želeli osvežiti spomin nanje in jih ohraniti takšne, kot se širijo med starejšimi občani danes, čeprav vemo, da se bodo v ustnem izročilu skozi čas še spreminjali ali celo zbledeli v pozabo.

Vraže in »cahne« smo razvrstili po posameznih področjih, ki jih obravnavajo, npr.: sreča, nesreča, poroka, lovstvo, bogastvo, smrt ...

II. NAMEN IN CILJI

Raziskovalci smo si zadali nalogo zbrati čimveč različnih vraž, ki jih danes ljudje še poznajo in mnogi tudi verjamejo vanje. Zanimalo nas je, katere različne teme obravnavajo in po teh smo jih tudi razvrstili pri zapisu.

Iz pripovedovanja starejših občanov smo zvedeli tudi za »cahni«, kot jih mnogi še danes imenujejo. Pripovedovali ali zapisali so nam različna doživetja – »cahne« ali znake, ki jih spominjajo na vesele ali žalostne trenutke v njihovem življenju. Nekateri dogodki so bili podobni, zato smo zapisali čimbolj različne po njihovi vsebini.

III. NAČINI ZA DOSEGANJE CILJEV

Učenci - v glavnem petošolci smo bili pri pouku zainteresirani za ljudske običaje in navade, verovanja, posebej pa so nas zanimala vraže. Ob pogovoru s starši in starimi starši smo zvedeli za veliko različnih vraž, v katere še danes mnogi verjamemo. Začeli smo jih zapisovati. Poiskali smo tudi literaturo v kateri so omenjene. Spoznali smo, da veliko vraž, za katere smo izvedeli ni nikjer zapisanih. Odločili smo se, da jih bomo zapisali v naši raziskovalni nalogi.

Omeniti moramo, da imamo osnovnošolci v kraju navado obiskovati starejše občane v sodelovanju s krajevno organizacijo rdečega križa. Obiskujemo občane, ki dopolnijo 80 in več let. Na teh druženjih z njimi smo izvedeli za mnoga doživetja, v katerih so omenjali »cahne«. Odločili smo se, da jih bomo zapisali in razvrstili v skupine glede na to, kaj opisujejo.

Želeli smo izvedeti, če tudi drugi krajani vedo kaj o »cahnih«, zato smo sestavili anketni vprašalnik. Tega smo učenci naše šole razdelili med krajane, ki so bili pripravljeni z nami sodelovati in zapisati svoja doživetja. Na ta način smo prišli do zanimivih podatkov, ki so nam pomagali pri sestavi raziskovalne naloge.

Nekaj učencev nam je opisana doživetja tudi ilustriralo in nam s tem popestrilo raziskovalno nalogo.

Prav tako smo nekaj posebnih, originalnih zapisov iz anket objavili v celoti, ker so se nam zdeli nekaj posebnega. Opisani so bili v pristnem lovrenškem narečju, ali pa nam je bil zanimiv rokopis.

IV. VSEBINA NALOGE

1. UVOD

Pri raziskovanju smo imeli namen zbrati čimveč vraž in »cahnov«, ki obravnavajo različne teme na različne načine in jih zapisati. Skušali smo razložiti zakaj in ob kakšni priložnosti so nastali. Vse je namreč povezano z nekdanjim preprostim načinom življenja. Večino nenavadnih dogodkov ali pojavov, ki si jih ljudje niso znali razložiti so predpisovali nekim nadnaravnim silam ali bitjem. To verovanje je bilo v ljudeh tako močno zakoreninjeno, da so se mnoge vraže ali »cahni« preko ustnega izročila ohranili še do danes. Prav zato se danes mnogi, ki še verjamejo v vraže niti ne vprašajo »zakaj tako«, pač pa se enostavno ravna po tem.

Zbrane vraže in »cahne« smo razvrstili po posameznih temah, ki jih obravnavajo.

2. VRAŽE

Med vraže smo uvrstili tiste primere, ki ne opisujejo nekega doživetja, pač pa samo opozarjajo na nekaj žalostnega (nesrečo, sovraštvo, smrt) ali veselega (srečo, poroko, bogastvo).

Govorijo o živalih, vremenu, praznikih, predmetih, denarju, ljudeh.

Razvrstili smo jih v naslednje skupine:

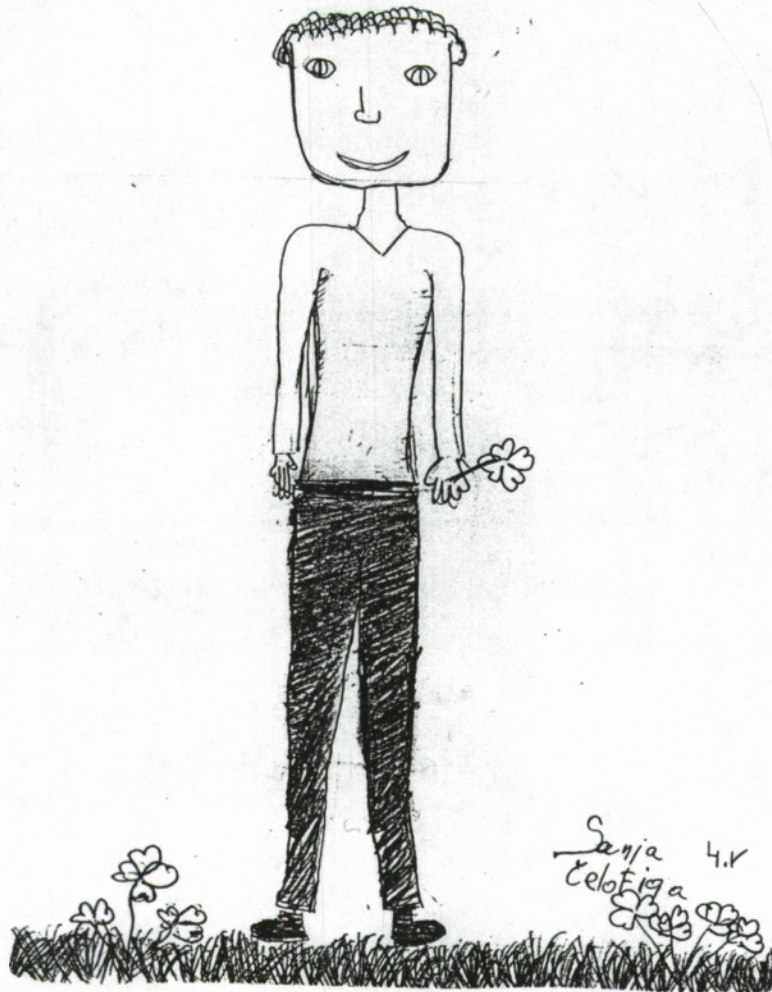
a) SREČA

- Če ti vošči novo leto prvi moški, boš imel srečo v tistem letu.
(Rožle KRAJNC)
- Če razbiješ vazo ali kozarec, boš imel 7 let srečo.
(Rožle KRAJNC)
- Če prvič v letu slišiš kukavico in imaš v žepu denar, boš imel v tem letu srečo.
(Rožle KRAJNC)
- Če vidiš dva pajka na kupu, boš imel tisti dan srečo.
(Oskar KRANJC)

- Pajka ne ubij dopoldan, ker ti prinaša srečo.
(Nino POLAJNER)
- Če ubiješ pajka zjutraj, boš imel nesrečo, če pa zvečer, boš imel srečo.
(Mina PERNAT)

- Če »otročiči nedolžni« so oblačni, ob letu ne bodo otroci kruha lačni.
(Denis GORIČAN)
- Za novega leta dan naj bi prišel prvi moški v hišo, ker prinaša srečo.
(Mirjam ŠKROBAR)
- Če najdeš štiri-peresno deteljico, jo utrgaj z zobmi, drugače prinaša nesrečo.
(ga. Angela LAMPREHT)

risba 2

b) POROKA

- Ko je bila punca pri hiši primerna za ženitev in si ni mogla najti fanta, ji je mati rekla: »Poj na sveti večer k meši in pri cerkvenih vrotah čakaj, ko bojo šli pobi v cirko. Kjeri se ti bo dopodo, ga pocukaj za jop, pal pa vjdi, videt te ne sme. Še toto leto ga boš dobila.«

(ga. Jožefa REPOLUSK)

- Če sediš na »eki« mize, se ne boš »nikol oženo«.

(Rožle KRAJNC)

- Po poroki, ko vsi svatje odidejo domov, ženin ne sme pustiti nevesti srajce oprati, ker bi ga potem imela »pod komando«. Zato si jo mora oprati sam.

(ga. Ančka ŠKRINJAR)

- Če pri poroki na oltarju sveča plamti, bosta šla zakonca hitro narazen, ali bosta imela buren zakon.

(ga. Ančka ŠKRINJAR)

- Na Sv. Tomaža – 29. decembra – lahko mlado dekle vidi svojega bodočega moža, če si na tisti dan sama speče hlebček kruha. Ne sme se umiti, počesati in celi dan ne sme ničesar zaužiti – do mraka. Takrat pa lahko zaužije košček svojega kruha, spi je kozarec vode, se umije, vendar si obraz ne sme obrisati. Ko se odpravi spat, si mora zraven odnesti brisačo in si jo pripraviti na vzglavnik. Ko zaspi, ji pride bodoči mož obrisati obraz in takrat ga prvič zagleda.

(ga. Angela LAMPREHT)

poj – pojdi; k meši – k maši; pri vrotah – pri vratih; čakaj – čakaj; bojo – bodo;
pobi – fantje; dopodo – biti všeč; jop – suknjič; pal – potem; vjdi – pobegni;
toto – to; eki – vogalu; nikol – nikoli; oženo – poročil; pod komando imeti –
mu ukazovati

c) NOSEČNOST

- Če slišiš v bližini hiše trukavco peti, bodo v tej hiši kmalu zibali.
(Mirjam ŠKROBAR)
- Če je ženska bila v drugem stanju in si je zaželela jesti češnje ali hruške in se ob tem prijela za obraz ali kaki drugi del telesa, je imel dojenček na tistem mestu znamenje v obliki tega sadja.
(ga. Marija BREZOČNIK)
- Če je nosečnica z metlo pometala čez prag, ne na smetišnico, so rekli, da bo njen otrok jecljal ali ne bo znal govoriti.
(ga. Marija BREZOČNIK)
- Če vidiš štokljo leteti nad hišo, bodo v tej hiši kmalu zibali.
(Denis GORIČAN)
- Plenice novorojenca se ne smejo sušiti na vetru in nanje ne sme sijati luna. Sicer bo otroka zvižalo ali bo bolan.
(ga. Slavka VERDNIK)

trukavca – grlica

d) BOGASTVO

- Če te desna dlan srbi, boš dal denar »ven«, če te srbi leva, boš denar dobil.
(Natalija FLAKUS)
- Ko prvič v letu slišiš kukavico peti, moraš pocingljati z denarjem in imel ga boš dosti v tem letu.
(Marko OSOVNIKAR)
- Če je veliko solate na vrtu pomeni, da boš imel dobiček na srečolovu in boš obogatel.
(Urška PLEMENITAŠ)
- Kjer je začetek mavrice, tam je zaklad.
(Urška PLEMENITAŠ)

e) PUST

- Če pusta ne spustiš v hišo, boš imel nesrečo.
(Nina KARNIČNIK)
- Če se na pustne dni v hiši ne cvrejo »kropi«, se poleti ne suši seno.
(Nina KARNIČNIK)

f) VREME

- V preteklosti, ko še ni bilo radia in televizije, so dejali, če je srnjak zvečer dolgo »lajal«, bo čez dva ali tri dni grdo vreme. To je bilo včasih tudi res.
(ga. Marija BREZOČNIK)
- Ko se vreme pripravlja k nevihti, rečemo porednim otrokom naj bodo pridni, sicer se bo »bog kregal«.
(Denis GORIČAN)
- Če kura nazaj praska, bo naslednji dan dež.
(Mirjam ŠKROBAR)
- Če aprila grmi, se slane kmet več ne boji.
(Denis GORIČAN)
- Dež ob vnebohodu za košnjo ni po godu.
(Denis GORIČAN)
- Če je na kresni dan obilo dežja, se orehom slabo prerokuje.
(Denis GORIČAN)
- Pravijo, da na god Petra in Pavla kmetje ne smejo spravljati sena v senik, ker rada strela udari vanj.
(ga. Marija JESENIČNIK)

kropi – krofi; bog kregal - grmenje

g) NESREČA

- Če si srečal zjutraj žensko, si bil celi dan nesrečen.
(ga. Marija BREZOČNIK)
- Nož naj ne bo obrnjen na hrbet, ker si hudič kremplje brusi.
(Tadej ZAKRŠNIK)
- Če razbiješ ogledalo, si 7 let nesrečen.
(Monika VRANC)
- Če sova zvečer skovika blizu hiše, prinese neko nesrečo tej družini ali smrt v sorodstvu.
(ga. Marija BREZOČNIK)
- Ne preganjaj psa z metlo, sicer bo kokoši trgal.
(Denis GORIČAN)
- Ne guncaj se na stolu, da ne bo koza šepava.
(Denis GORIČAN)
- Če pes tuli, prinaša nekaj slabega.
(Mirjam ŠKROBAR)
- Če gre v petek 13. čez cesto črna mačka, nimaš sreče.
(Oskar KRANJC)

- Če ti črna mačka prečka pot, pomeni, da ti bo prinesla nesrečo. Zato je bolje, da se vrneš nazaj. Če pa že nadaljuješ pot, pa moraš na mesto, ki ga je prečkala mačka 3-krat pljuniti.

(ga. Monika BREZOČNIK)

h) SMRT

- Če pod mizo z nogami brcaš, psu »ven zvoníš«.
(Denis GORIČAN)
- Če slišiš trukavco blizu hiše peti, bo v tej hiši ali v sorodstvu nekdo umrl.
(Denis GORIČAN)
- Če pride pes »rikverc« iz hiše pod noge domačina in cvili, bo nekdo pri tej hiši umrl.
(ga. Marija JODL)
- Na Silvestrovo ne imej obešenega perila, ker prinaša smrt v družini.
(ga. Angela LAMPREHT)
- Petek, 13. v mesecu, ne hodi »pozadnjičko«, ker staršem grob koplješ.
(Tadej ZAKRŠNIK)
- Če sveča pri poroki močno plapola na ženinovi strani, on prvi umre.
(ga. Ančka ŠKRINJAR)
- Če je na dan poroke v kraju ali na vasi mrlič na »pravdi« in če je to moški, mož prvi umre, če pa je na »pravdi« ženska, pa žena prva umre.
(ga. Ančka ŠKRINJAR)

i) SOVRAŠTVO

- Če ob treh kihneš, pomeni, da se boš sprl s prijatelji.
(Urška PLEMENITAŠ)
- Če je kateri vole prodal in so ga počakali, okradli in ubili, jih je potem strašilo.
(ga. Ančka ŠKRINJAR)
- Če sanjaš o kačah, imaš sovražnike.
(Aljoša ŠTRAUS)

rikverc – vzratno; pozadnjičko – vzratno; na pravdi – na mrliškem odru
trukavca – grlica

j) DRUGO

- Če greš na božični večer, ob mraku, na tromejo boš slišal, kaj se bo naslednje leto zgodilo. Meje morajo biti od treh različnih lastnikov. To se sliši le takrat, če je na tromeji neparno število ljudi. Vsak mora početi nekaj drugega (eden stoji, drugi sedi, tretji kleči). Ko gredo od doma, morajo biti popolnoma tiho in se ne smejo obračati nazaj. Na tem križpotju poslušajo kaj se bo zgodilo naslednje leto. Npr.: Če slišiš glasbo, se bo nekdo v družini poročil. Če slišiš zabijanje, pomeni smrt itd.

(ga. Angela LAMPREHT)

- Če ubiješ čebelo v petek, te bo čez nekaj tednov pičila druga čebela in bo zelo bolelo.

(ga. Edeltraud GRUŠOVNIK)

risba 4

- Če sanjaš o ušesih, pomeni, da boš dobil denar.
- Če si kdo pred smrtjo kaj zaželi, mu moraš to željo izpolniti. Sicer bo hodil »nazaj«.
- Na Novo leto ne smeš jesti kurjega mesa, ker kura praska nazaj in to ni dobro, življenje pa teče naprej.

(Mina PERNAT)

(Natalija FLAKUS)

(ga. Greta CENC)

- Ne igray se z ognjem, da se ne boš polulal.

(Tadej ZAKRŠNIK)

- Če dolgo kihaš, dolgo živiš.

(Oskar KRANJC)

- »Če boš dal cerkvi denar, boš topli prišel v nebesa«, je pravil župnik faranom na smrtni postelji. Bogataš je dal vse svoje premoženje cerkvi in ne otrokom – cerkev oz. župnik je obogatel, za bogataša pa se ne ve, če je prišel v nebesa.

(ga. Sabina CAVRIČ)

- Ob otrokovem prvem rojstnem dnevu mu lahko mati na mizo pripravi različne predmete: rožni venec, denar, knjigo in ogledalo. Če otrok vzame rožni venec, bo pobožno in pošteno živel; če vzame denar, bo bogat; če vzame knjigo, bo učen; če vzame ogledalo, pa bo razvratno živel.

(ga. Jožefa REPOLUSK)

- Med 12. in 13. uro popoldan ne hodi na pokopališče, ker imajo takrat rajne duše kosilo in počitek.

(ga. Hilda WOLFGRUBER)

- Kadar gre lovec na »jago« in na poti sreča žensko, se raje vrne domov, ker sigurno »jaga« ne bo uspešna.

(g. Ljubo BREZOČNIK)

jaga – lov;

3. »CAHNI«

»Cahne« bi lahko uvrstili k verovanju v nek dogodek, v katerem je bil prisoten nek znak – »cahn«, kot ga pri nas v Lovrencu imenujemo. Ljudi, ki so »cahne« doživeli, spominja na nek pojav, ki ga ne znajo razložiti in vanj verjamejo. Zanimivo je to, da smo zvedeli za veliko »cahnov«, ki govorijo o nesrečah in smrti. Smrt je bila pogosto neznanka pri ljudeh, saj še medicina ni bila tako razvita kot danes. Ljudje, ki so »cahne« doživeli, so nam povedali, da zanje ni dovzeten vsak, čeprav je prisotnih več ljudi, ko jih nekateri izmed njih zaznajo.

Tako kot vraže, smo tudi »cahne« obravnavali po različnih razdelkih – sreča, nesreča, lov, bogastvo, smrt ...

a) *SREČA*

Sestrična ge. Marije JESENIČNIK je doma na Planini nad Zrečami. Imela je veliko otrok. Vsi so bili pridni, le en sin je bil neubogljiv. Starša sta razmišljala, kako bi ga prevzgojila. Niti trdna vera v družini ni pomagala.

Ko se je fant neke noči pozno vračal domov, ga je v gozdu dohitel nek moški s svetilko. Kaj se je med njima dogajalo, še danes nihče ne ve. Fant se je domov vrnil ves poten in prestrašen ter na ves glas klical mamo. Povedal ji je, da je doživel nenavadno srečanje. To srečanje ga je spreobrnilo. Kmalu se je odpravil v Maribor, kjer se je zaposlil na škofiji, kot laik. Tam je dočakal tudi upokojitev.

(ga. Marija JESENIČNIK)

b) *NESREČA*

Po pripovedovanju gospe Jožefe:

»Spominjam se ženske, ki je vsaki večer v spalni srajci hodila svojo sestro strašiti. Rekla ji je, da hodi mati nazaj. Nazaj bo hodila tako dolgo, dokler mi ne boš dala grunta zapisati. Ko boš to naredila, bo imela mati mir na onem svetu. Sestra ni dolgo zdržala, zato je naredila tako, kot ji je bilo rečeno. Po tem jo je sestra spodila iz hiše. Brez imetja je beračila okrog. Sestra je s prevaro obogatela, saj si je prilastila grunt in lep gozd. S svojim pohlepom pa je sestro pahnila v nesrečo.«

(ga. Jožefa REPOLUSK)

c) *LOV*

Nekoč je neki lovec (stari KASJOK) »jagal« gamsa. Ker dolgo ni ničesar videl, se je vsedel na štor in začel listati časopis, ki ga je imel v nahrbtniku. Naenkrat je nekaj začutil za svojim hrbtom. Ozrl se je čez ramo in zagledal gamsovo glavo, ki je buljila v časopis. Rekel si je: »Kaj pa tebe politika briga?« Šele takrat se je zavedel, da bi lahko gamsa ustrelil. Ko je hotel pograbit puško, ni bilo gamsa nikjer več. Ostale so le sledi na tleh, kot nek znak. Tako ni vedel, ali je bilo res ali ne.

(g. Ljubo BREZOČNIK)

risba 5

Po pripovedovanju gospoda Jožeta:

»Včasih so jogri zlo upoštevali kvotern tedn, posebno pa še kvoterno nedelo. Neko nedelo je jogrom na jagi prišo jelen naproti, ki je imel med rogemi križ. Jogri so se tak prestrošli, da nikol več niso šli v nedelo na jag.«

(g. Jože KRAJNC)

Po pripovedovanju lovca, gospoda Ljuba:

»Ko je šel stari KASJOK na jag, se je spomnil, da je pozabil naboje. Šel je domov in v ihti namesto nabojev vzel žeblje. Z njimi je nabil puško. Zagledal je zajca in ustrelil. Ustreljenega zajca je pribilo na drevo. Domačim in nam lovcem je svojo trofejo tudi pokazal. Videlo se je, da je bil zajec preboden z žebljem in ne ustreljen z nabojem. Večkrat nam je pripovedoval o tem dogodku. Opisoval ga je kot resničnega. »

(g. Ljubo BREZOČNIK)

d) »DIVJA JAGA«

Lovci, ki so včasih hodili na lov ob nedeljah in velikih praznikih, so po svoji smrti hodili na nočno ali »divjo jago« v gozd, da so se pokorili – pokesali (ker njihove duše niso našle miru v nebesih). Ljudje, ki so se ponoči vračali skozi gozd, so to zaznali kot lajanje psov, streljanje pušk in kot klice iz daljave.

Največkrat so jih slišali »gošarji« ali divji lovci, ki so se pozno ponoči vračali domov. Pravili so, da jih preganja »divja jaga«. Da so se temu izognili, so morali posekati drevo. Na »štor« so vsekali križ, ki jih je varoval pred »cahni« pokojnih duš. Če so stopili na tak »čok«, ni imela »divja jaga« oz. pokojni niso imeli moči nad njimi.

(ga. Monika BREZOČNIK)
(ga. Sabina CAVRIČ
(ga. Ančka ŠKRINJAR)

Po pripovedovanju gospe Edeltravd:

»Nekoč je stari stric GOSAK hodil z obiska pri sorodnikih. Ko je prispel do križpotja (Hrastnikovega vrha) se je utrujen usedel na štor. Bil je okrog polnoči, ko je naenkrat zaslišal lajanje psov in streljanje. Nastal je grozen hrup in močan veter, tako da mu je ugasnila štrumanca. Stric se je tako prestrašil, da sploh ni vedel kako je prišel domov.

Po tem dogodku je celih 14 dni ležal bolan, z visoko vročino.«

(ga. Edeltravd GRUŠOVNIK)

Po pripovedovanju gospoda Alojza:

»Neko noč sn šov iz Lovrenca peš na Rdeči breg. Naenkrat sem zaslišal pok. Enkret tu, enkret pa čist derge. Začno sn bejžet gr po bregi. Bol sn bejžeu, bol je za meno pokalo. Vedeu sn, da je bla toto divja jaga.«

(g. Alojz MIHELAC)

gošarji – gozdarji; štor, čok – drevesni panj; štrumanca – petrolejka; čist derge – čisto drugje; bejžet gr po bregi – bežati po hribu navzgor;

Torej, ko sem lalejar se majhna sara se igrala s sosedovo punčko na sadonosniku. Bil je večer se precej mrak. Naenkrat prišla en pes mimo in počí puška. Človeka misla videli pa tudi psa ne. Tudi bi veter začel pihati je šlo mimo naju se naprej lajanje psa in pokanje puške. Hitro sva se vrnili domov in v velikem strahu pripovedovali kaj sva slišali, pa nič videli. Pojasmili so mama, da je to močni jagi.

rokopis 1
(ga. Emilija ARL)

e) SMRT

Po pripovedovanju gospe Emilije:

»Nekoč so moji trije bratje odšli k sosedu po mleko, s kanglo. Spremljal jih je domači pes. Pot jih je vodila skozi gozd. Naenkrat se je pes vznemiril in se jim kar vpletal med noge in cvilil, da niso mogli naprej. Eden od njih je pogledal na veliko smreko pod cesto. Pod drevesom je zagledal smrt s koso na rami. Pritajeno je kriknil in vsi so pogledali v tisto smer. Najstarejšemu je od strahu padla kangla iz rok. Ker se je pes vpletal med nogami, niso mogli hitro zbežati.

Zelo prestrašeni so se vrnili domov, brez kangle in mleka.

Naslednji dan je šel najstarejši brat po isti poti po mleko. Našel je kanglo brez drugih sledi in odšel naprej. Ko je prišel k sosedu, so mu povedali, da je prejšnji večer njihova hčerka umrla za jetiko.

Še dolgo smo s tesnobo hodili po tej poti.«

(ga. Emilija ARL)

Pripovedoval nam je gospod Anton:

»Nekoč mi je pripovedoval delavec s Kumna, kako so mu naproti prišli črni psi. Ko so se mu tako približali, da bi se mu morali izogniti, so obstali pred njim in izogniti se jim je moral on. Za psi je zagledal tri moške. Glej ga čudo, nobeden od treh moških ni imel glave. Ves prestrašen je začel bežati proti domu.

Naslednji dan je dobil obvestilo, da mu je umrl oče. Dejal je, da je bil to znak, da mu je umrl oče, daleč od doma.«

(g. Anton VANER)

Po pripovedovanju Tonetove žene Katice, nam je v anketi zapisala gospa Adolfina:

»Doma smo spali skupaj z mamó v štiblu. V kuhinji so bile ob štedilniku zložene drve. Sredi noči je naenkrat močno zaropotalo. Mislili sva, da so se zrušila drva. Zjutraj pa nič, v kuhinji je bilo vse v redu.

Čez 14 dni smo zvedeli, da se je v Šent Lovrencu obesil sestrič.«

»Močan cahn sta baje doživela mama Olga in brat Henček, in to nedavno. Nekega večera, ko sta bila že v postelji, v hšci, je omara naenkrat čudno zaškripala. To škripanje je bilo vedno bolj močno. Na koncu je močno počilo, kot da se bo razletela. Potem pa se je vse umirilo.

Kasneje sta zvedela, da je ravno takrat umrla teta v sosednji vasi.«

(ga. Adolfina OSVALD)

Po pripovedovanju gospe Amaliije:

»Kmet se je vračal pozno ponoči domov. Zaslišal je neki glas. Obstal je in prisluhnil. Slišal je govorjenje: »Joj, kako težek je, že sto let ga nosim, pa ne vem, kam ga naj dam?« Kmet mu je rekel: »Kje si ga vzel, tja ga vrni.« Kmet je odšel svojo pot. Ko je prišel domov, so mu domači povedali, da je čez dan umrl sosed. V tistem trenutku se je spomnil, da je ta sosed vedno prestavljal mejnike in se prepiral s sosedí. Ko je umiral, je mejnike nosil nazaj.«

»Nekega večera sem molzla krave. Naenkrat sem zaslišala kot da bi volovska vprega prišla nazaj s planine. Čokala sem, da vole razprežejo in jih priženejo v štoló. Ker dolgo ni bilo nič, sem šla vunta pogledat. Zunaj ni bilo nobenga.

Še isti večer je umrl noš deda.«

(ga. Amalija PLANINŠIČ)

Irwin Hojnik

- 2) Bilo je leta 1981 ko je moj dedek bil star 83 let in je začel nemo bolehati na ruci in se mu je blizol holec žiljenje. Poslali smo po njegove tri strane, da bi po ne videli njegove. Dedek je v svoji slabosti nekaj mameel. Ravn. meli smo le to: ALI JE RUDI ŽE ŠEL? ALI ME RUDI ŠE ČAKA? "Ker večer samo to. Bili smo raztrgani, da to ravn. vel holec ker se mu je blede! Naslednji dan pa smo uvideli, da so to večer menadoma peljali v bolnico njegovega snana in prijatelja (Rudolfa Tala) in ještudi to moč umel. Čez teden dni smo pohopeli tudi njegove dedke in se v teletvo soprogo in umom pogovarjali, hoho je moč dedek čutil odhod njegove prijatelja!

rokopis 2

(ga. Slavka VERDNIK)

Pripovedovala nam je gospa Slavka:

»Bilo je leta 1967, ko je moja babica Marijo HOJNIK zadela kap. Po skoraj enem letu smo jo znova naučili hoditi, a ostala je neprištevna. Neko jutro mi je dedek rekel: »Veš Slavka, nocoj me je oma zjutraj ob treh zbudila in rekla, glih zdaj je moj brat Franček umrl.« Njenih besed nismo mogli vzeti resno, saj je bila motena. Vseeno smo malo pričakovali kakšno pošto. Tudi naslednji dan ni bilo nič. V nedeljo pa je dedek šel na sprehod po Lovrencu. Iz gostilne Urbanc je prišel naš znanec, MUMLOV Pep in rekel dedku: »Ja, Hanzek ko pa ti to delaš, a nisi šou na pogreb?« Pep je pogledal na uro in rekel: »Glih zaj pokapujejo vošiga Frančka.« Doma smo o tem debatirali, a nismo mogli verjeti, ker ni bilo nobene pošte. Čez teden dni pa smo izvedeli, da je babin brat zares umrl in to točno ob treh zjutraj, ko je babica slišala dihanje in dobila sporočilo – cahn.«

(ga. Slavka VERDNIK)

Pripovedovala nam je gospa Hilda:

»Zgodilo se je neke noči, iz sobote na nedeljo. Brala sem knjigo, ko sem naenkrat zaslišala korake, kako je nekdo odprl vrata, vstopil na hodnik, se na hodniku obrnil in odšel po stopnicah iz hiše. Mislila sem, da se je vrnil mož. Vstala sem in šla gledati, kje je. Nikjer ni bilo nikogar. Postal me je strah. Čez nekaj časa je prišel mož. Vprašala sem ga, zakaj je pred kratkih prišel v stanovanje in zopet takoj odšel? Začudeno me je gledal. Ko sem mu povedala, kaj sem slišala, mi je rekel, da sem vse to sanjala.

Naslednji dan smo dobili telegram, da je umrl svak v Radencih. Sedaj je mož verjel, da je bil včerajšnji dogodek cahn.«

(ga. Hilda WOLFGRUBER)

Pripovedovala nam je gospa Ančka:

»Spominjam se svojega doživetja iz mladosti. To je bilo res, sama sem to doživela. Bilo je v času vojne, ko so se pri hiši sukali partizani ali Nemci. Neko noč sma s Felko skupaj spali. Naenkrat je na lopi po španski steni in po melkaslu 3 krat potolklo. Odšla sem pogledati, a ni bilo nikogar.

Zjutraj je Ančka od očeta zvedela, da je tudi njega strašilo. Vsi domači smo bili prestrašeni, Felka pa je rekla: »To je sigurno nek cahn. Ježuš, če ne bo Tonček podo na fronti.« To se ni zgodilo. Čez nekaj dni pa je umrl Ančkin oča, zadela ga je možganska kap.«

(ga. Ančka ŠKRINJAR)

Povedala nam je gospa Jožica:

»Bilo je 6. januarja tega leta. Oblečena sem bila v pleten kostim sive barve. Preden sem šla v službo sem si očistila črne čevlje in jih posprejala s črnim sprejem. Dozo sem zaprla. Ko sem stopila na hodnik, mi je doza padla iz rok, kot da mi jo je kdo iztrgal iz rok. Doza je padla na tla in se odprla. Pri tem sem na sivo krilo dobila črni madež. Preoblekla sem se v črn pleten kostim ter odšla v službo. Ob 7. uri me je poklicala nečakinja in mi povedala, da mi je umrl oče.

Vem, da mi je to jutro oče poslal znamenje – cahn, da nisem odšla v službo oblečena v svetli barvi, pač pa v črni.«

(ga. Jožica VRAČKO)

Po pripovedovanju gospe Frančke:

»Miha LESJAK in Franc SLATINEK sta bila dobra prijatelja. Ko je Miha zbolel, je večkrat dejal Francu, ki je bil tišler, da mu bo on naredo truglo. Neke noči je pri Francu močno zaropotalo, kot da bi nekdo vrgel deske. Franc se je vstal in kar v pižami šel pogledati okrog vogla. Nič ni bilo premaknjenega. Naslednje jutro je umrl gospod Miha LESJAK.«

(ga. Frančka SLATINEK)

Pripovedovala nam je gospa Marija:

»Že zelo stari ljudje so pripovedovali o prerani smrti pri krščencu, pri katerem ni hotela goreti sveča.

Gospa Marija je bila botra deklici Brankici. Pri samem obredu svetega krsta, sveča na oltarju ni hotela goreti. Vsakokrat, ko jo je ministrant prižgal, je plamen kmalu ugasnil. Prešinila me je misel starejših ljudi: »Če krstna sveča noče goreti, tisti otrok ne bo dolgo živel.«

Ko je bila ta deklica stara 5 let, je umrla za nam neznano boleznijo.«

(ga. Marija BREZOČNIK)

risba 7

Gospa Sabina nam je pripovedovala takole:

»Pože, to je živa resnica. Moja mama je hudo zbolela in mi v spomin podarila poročni prstan. Ko se je mami zdravstveno stanje izboljšalo, sem jim hotela podarjeni prstan vrniti. Mati so dejali: »Kar je dano, je v črno zemljo pokopano«. Tako sem ga obdržala.

Nekaj let kasneje pa sem bila z možem na obisku v Slavoniji. Bil je petek, ko sem se odšla kopati v bazen. Ko sem prišla iz vode sem opazila, da je izmed vseh prstanov, ki jih nosim, počrnel le mamin. Zelo sem se prestrašila in možu sem dejala: »Mama so umrli.« Isti dan sva odpotovala in zgodaj zjutraj sva prispela na železniško postajo v Mariboru. Še preden se je vlak, na postaji, dokončno ustavil, me je nekdo 3 krat poklical.

Doma v Lovrencu sva resnično našla mater na pravdi.«

»Doma nas je bilo šest otrok. Stanovali smo pri Beleju in po večerih molili rožni venec. Nekoč je sredi molitve nekaj počilo in se skotalilo po tleh. Ravno takrat smo molili za Hanzeka JODL, ki je bil na fronti.

Naslednji dan smo izvedeli, da je Hanzek padel pri Arehu.«

(ga. Sabina CAVRIČ)

štibl – mala soba, izba; hšca – velika soba; štola – hlev; vunta – ven; sestrič – bratranec; šou – šel; glih – ravnokar; melkasl – omara za shranjevanje moke; tišler – mizar; trugla – krsta; pože – punce;

e) DRUGO

»Nekoč so faloti iz vasi v cirki ukrodli monštranco in jo v goši zakapoli. Tam je bil pal stalno šajn. Ko pa so jo enkret odkapoli, več šajna tam ni blo.«

(ga. Ančka ŠKRINJAR)

»Per storem KASJOKI so meli čarovno Karmamiš knjigo. Ko si prebral nekaj stavkov iz nje, je kuj miza začela hodit po sobi. Pal pa si prebral čarovno besedo, pa se je vrnila nazaj na svaje mesto.

To je bilo resnično, ker so še stori lodi, ko bi lahko toto potrdili.«

(g. Jože KRAJNC)

»Nekoč je živel na Pohorju, v Zrečah lesni trgovec, ki je zelo rad goljufal ljudi pri prodaji lesa. Ko so kmetje pripeljali les, jih je povabil v gostilno, tako da so ves denar zapravili. Nekoč pa je ta človek zbolel in vrag se je začel voziti mimo njegove hiše in čakal na njegovo dušo. Trgovca je bilo zelo strah, zato so morali vsak dan pri njem moliti rožni venec. Ko je umrl, ni bilo več miru. Po treh dneh se je začel voziti v goreči kočiji po vasi, od polnoči do ene ure zjutraj. Ljudi v vasi je bilo strah, zato so prosili duhovnika, da pride spovedati mrtvo dušo, ker drugače ne bo miru. Po dolgem prigovarjanju je duhovnik le privolil. Ko se je bližala polnoč, se je vrag pripeljal v goreči kočiji. Duhovnik je začel moliti in zagovarjati dušo, da bo imela mir na onem svetu. Ta duša ali vrag je bila tako močna v svoji hudobiji, da se je vedno bolj bližala duhovniku, mu stopila na prst na nogi in ga skoraj onemogočila pri svojih dejanjih. Duhovnik je vedel samo eno besedo več od njega in ga premagal. V tistem trenutku se je zelo pokadilo in ta duša je izginila nazaj v pekel. Od takrat dalje je bil v vasi mir. Duhovnik je v tej noči osivel in začel bolehati. Od tedaj ni hotel več spovedovati mrtvih duš. Čez leto dni je oslabel in umrl.«

(ga. Angela LAMPREHT)

»Pripovedovali so, da je hlapec, ki je na kresno noč spal v hlevu, slišal, kako se je živina med sabo pogovarjala. Ni vedel, da je imel v žepu drobno praprotno seme, zato je slišal pogovor živine.«

»Pri Tavžičevih pečeh so stanovale vile, ali žal žene. Ljudje so jih videli ob meglenih večerih, ko so plesale z lučkami. Videli so jih samo tisti, katerim je bilo to dano.«

(ga. Štefka BRUNČKO)

»Gospod KRAMBERGER je imel v Lovrencu svoj mlin in pekarno. Bil je bogat, imel je veliko hobo pri Bobovniku, pod Svetim Ignacijem, na Rdečem bregu. V času košnje je nosil svojim šihntnerjem ižino.

Bilo je v soboto zvečer, ko ga je pot vodila mimo Polhovega križa, pri katerem je vedno strašilo – videl se je šajn, oziroma kako je pri križu nekaj žarelo. Temu se je izognil tako, da je začel zahajati na hobo ob nedeljah.«

Dodala je: »To sem slišala kot mlada punca iz ust odraslega moža, ki ni bil baba.«

(ga. Ančka ŠKRINJAR)

faloti – nagajivi fantje; šajn – sij; lodi – ljudje; kuj – takoj; hobo – majhno kmetijo; šihntnerjem – delavcem; ižino – kosilo; baba – ženska, ki spletkari;

V. DISKUSIJA

Ob zaključku našega raziskovanja bi lahko rekli, da smo ob druženju s starejšimi občani v našem kraju, mi mlajši bogatejši za mnogo katera spoznanja in izkušnje. Veseli smo, da so bili pripravljeni z nami sodelovati in nam zaupati njihova srečanja s »cahni« ali pa verovanja v vraže. Radi so nam pripovedovali ali kaj zapisali o tem. Bili so zadovoljni, da se jim mlajši iz tega ne posmehujemo, ampak nas to zares zanima.

Material smo zbrali s pomočjo učencev petih razredov, ki so se pogovarjali s svojimi babicami in dedki in s pomočjo ankete, ki so jo razdelili v glavnem med starejše občane.

Obogateni smo s prijetnimi spomini na trenutke druženja s starejšimi. V zadovoljstvo nam je, da smo jih razveselili z našim obiskom in stkali nova poznanstva.

Z raziskovalno nalogo želimo ohraniti vraže in »cahne«, ki se širijo v glavnem med starejšimi ljudmi v našem kraju z ustnim izročilom. Tako zapisani se bodo ohranili za današnje poznejše rodove.

Zavedamo se, da nismo zbrali vsega, kar hranijo v spominu naši sogovorniki, a kljub temu smo z našim raziskovanjem prispevali k bogati zakladnici kulturne dediščine našega kraja.

VI. LITERATURA

- Rado RADEŠČEK: Slovenske ljudske vraže
- Igor GLASENČNIK: Strah me je bilo

VII . ZAHVALA

Prisrčno se zahvaljujemo vsem, ki so bili pripravljeni z nami sodelovati.

S skupnimi močmi nam je uspelo, da smo pripovedi s terena zapisali in s tem poskrbeli za njihovo ohranitev.

Posebej se zahvaljujemo še:

- gospe Hildi LADINEK za svetovanje pri pripravi raziskovalne naloge
- gospe Vanji OSOVNIKAR za prepis in oblikovanje naloge

PRILOGA

ANKETNI VPRAŠALNIK

Prosim vas, če bi sodelovali pri raziskovalni nalogi, s katero želimo osvežiti spomin na vraže – verovanja naših dedkov in babic. Takšne vraže so npr.: »dimnikar prinaša srečo in takrat, ko ga vidimo, se moramo prijeti za gumb« ali »petek – slab začetek«.

Nekaj teh vraž danes še poznamo, verjetno pa jih obstaja še mnogo, za katere mi mlajši ne vemo, a bi jih želeli izvedeti in zapisati, da bi se ohranili za naše poznejše rodove.

Hvaležni vam bomo, če se spomnite kaj podobnega in nam to zapišete v nekaj vrsticah.

Morda se je vam ali vašim znancem zgodilo nekaj – kak znak ali »cahn«, kot so včasih rekli. Npr.: »Nekoč je nek lovec (stari Kasjok) jagal gamsa. Ker dolgo ni ničesar videl, se je usedel na štor in začel listati časopis, ki ga je imel v nahrbtniku. Naenkrat je nekaj začutil za svojim hrbtom. Ozrl se je čez ramo in zagledal gamsovo glavo, ki je bulila v časopis. Rekel si je:« Kaj pa tebe politika briga? » Šele takrat se je zavedal, da bi lahko gamsa ustrelil. Ko je hotel pograbiti puško, ni bilo gamsa nikjer več. Ostale so le sledi na tleh, kot nek znak. Tako ni vedel, ali se je to res zgodilo ali ne.

(pripovedoval nam je gospod Ljubo BREZOČNIK)

Zapišete nam lahko tudi, če ste slišali kaj podobnega, kot če »slišiš zvečer trkanje na okna ali vrata, kmalu potem, ko je umrl kak sorodnik pri hiši in hodi njegov duh nazaj strašit, še posebno, če sorodniki nimajo mirne vesti pred njim.«

Hvala za sodelovanje!

UČENCI OŠ LOVRENC NA POHORJU
Z MENTORICO Sonjo WOLFGRUBER